

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 123 (2010)

Buchbesprechung: Rätische Landschaften, Alpensagen und Geschichte [Martin Bundi]
Autor: Fontana, Martin

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 02.04.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

**Martin Bundi, *Rätische Landschaften, Alpensagen
und Geschichte* (Cuera, Calven, 2009)**

Martin Fontana

Ella Casa editura Calven SA Cuera ei igl onn vargau cumparida ina publicaziun digl enconuschent historicher grischun dr. Martin Bundi che sefatschenta en maniera interdisciplinara cun differents aspects dalla perscrutaziun dalla populaziun prehistorica dallas Alps. Gia in sguard ella gliesta aschuntada cun la bibliografia sur da quella tematica presenta in enorm diember da publicaziuns che tractan damondas partenent historia, archeologia, lungatg, cultura e mitologia dils schinumnai Rets. Martin Bundi ei denton in dils emprems che dat ina survesta cumplessiva sur dils differents aspects e resultats dalla scienzaia.

La populaziun prehistorica dallas Alps, avon ch'ils Romans han conquistau quella regiun (15 a. Cr.), se presenta a nus buc en documents historics, silpli existan documents secundars da scripturs grecs e romans che menziuneschan ils pievels muntagnards ch'ins enconuscheva denton mo vagamein. E tuttina, nos perdavons sezuppan buca dil tut ellas neblas. L'archeologia ei in rom nungetg impurtont che porscha onn per onn puspei novs resultats e novas enconuschientschas. Lu era la scienzaia filologica, artefacts linguistics en nos idioms alpins, mo era la toponomia, pia numns da loghens, flums e muntognas. Mo buca negligir astg'ins era la mitologia, pia tut quei che sezuppa davos tradiziuns, usits, detgas e fenomens religios. Tut quels aspects ein sco in grond mosaic che dattan a nus en sia complexitad in maletg, schegie aunc diffus, dils Rets. La nova publicaziun da Martin Bundi ei gest perquei aschi fascinonta, perquei ch'ella porscha quella survesta e trasparenza, dond in'egliada ellas pli differentas spartas dalla scienzaia. Studis interdisciplinars ein oz pli che mai necessaris en nies temps da specialists.

L'emprema part dalla publicaziun da Martin Bundi sefatschenta culla regiun alpin-retica, la regiun, nua che rodund vegn differentas populaziuns reticas eran da casa denter il Gottard el vest ed il Tirol lunsch egl ost ed el sid entochen al pei dallas Alps. Igl ei il temps dall'epoca da fier, numnada La-Tène (400 - 15 a. Cr.), quell'epoca ch'ils Rets daventan per l'emprema ga pli tschaffabels entras l'archeologia, denter auter cun differents artefacts excavai dils archeologs, lu entras divers fenomens mitologics che se presentan en divinitads, usits, detgas e praulas veglias, mo era tras in tschep da plaids preromans, buca indogermans, che ein per part semanteni

en nos idioms ed en nums topografics entochen oz, sco per ex. il num «patnal» per in crest habitau ni liug d'unfrenda ni en plaids sco «crap», «grava», «gonda», «bova», «pala», «trutg», «dascha», «zundra» etc.

Bundi dat plinavon era ina interessanta survesta sur dalla litteratura corripudenta naven dil temps dils Romans, atras il temps tard-medieval, humanistic entochen el temps dil sclariment. Adina puspei anfl'ins cheu remarca che sefatschantan cullas Alps e lur habitonts, cullas visiuns e temas ch'ins veva en vesta allas sgarschurs dallas muntognas aultas, sco era cun la mitologia che ei sefurmada sin quei fundagl. Quei va entochen tier motifs ch'ins anfla schizun aunc ella litteratura dil 20avel tschentaner, motifs cun restonzas d'in sentir e patertgar fetg arcaic. Igl ei sco sche l'olma dils Rets vivess aunc oz el zuppau.

Martin Bundi s'occupescha lu en ina part separada da cumparsas che sepresentan adina puspei ellas detgas, las «dunnas selvadias». Ed igl ei da supponer che veglias divinitads sezuppan davos quellas figuras. Denter quellas las «dialas». Ils filologs vesan davos il plaid «diala» il plaid latin *divialis*, tgei che munta ton sco «divin», ni lu il plaid grec *diabolos*, tgei che munta il «giavel» ni «quel che metta tut sutsu». En scadin cass ei ina diala ina cumparsa che sa purtar il bien sco il mal. Ina da quellas ei denter auter la «Madrisa», davos la quala ina divinitad retica savess sezuppar. Etimologicamein cuntegn il num «Madrisa», ch'ei fetg derasaus sco num topografic entochen or el Friaul, probablamein la ragisch *mater*. Autras dialas ein las «uldaunas», in num ch'ins anfla era el tudestg «die Holde». Ei vegn era discutau, schebein il num per ils Rets savess haver sia ragisch en ina divinitad numnada «Raitia» che para dad esser oriundamein ina divinitad dalla fritgeivladad, mo che ha era aspects d'ina cumbattanta. El sanctuari da Baratela ad Este (Provincia da Parma) han ins anflau ina inscripziun votiva cun quei num. Ed ella Val di Non (Trentino) han ins anflau amulets che representan probablamein la «Raitia». Quella ha la fuorma d'in figura stilsada cun bratscha che finescha en in tgau da cavagl e cun stilets.

Sper las dunnas selvadias anfl'ins ellas detgas denton era cumparsas masculinas, per ex. igl «um selvadi». Davos quei sezuppa il plaid «selva», pia «uaul». Puspei eis ei ina cumparsa ord la natira cun ses misteris zuppai e fascinonts. Per illustrar e documentar quels excuors sur dalla mitologia retica alleghescha Martin Bundi aunc tschunconta detgas alpinas, denter auter era quella dalla «Sontga Margriata». Gest quella figura savess haver sias ragischs ella diala «Madrisa» ed ei pér el temps medieval vegnida «cristianisada» (11/12avel tsch.).

La secunda part dil cudisch cuntegn divers capetels, denter auter davart ils «patnals», lu era davart la perscrutaziun dils Rets els davos decennis, da-

vard aspects specials che l'archeologia porscha, e lu era davart la scartira dils Rets (alfabet nordetrusc), lur religiun e mitologia.

In'annexa porscha aunc in excuors historic davart ils Rets e la conquista romana dallas Alps cun sia populaziun retica.

En tut priu presenta il niev cudisch da Martin Bundi in grondius sguard viaden en diversas spartas dalla scienza che s'occupescha culs Rets. Cun raschun scriva Linard Bardill en in artechel sur da questa publicaziun ch'igl autur hagi aviert orvas per dar glisch ad in temps vargau plein misteris. Daveras, igl ei in cudisch che dat ina stupenta investa en in mund misterius, mo era en damondas e legns ch'ei aunc adina buca sclari. Per questa novissima publicaziun bein legibla da Martin Bundi ein ils lecturs interessai segir zun engrazieivels.

